

Геннадій СТРЕЛЬСЬКИЙ

ДІЯЧІ УКРАЇНИ ДОБИ НАЦІОНАЛЬНО- ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ (1917–1920).

Біографічний словник (Ш)

**ШАПОВАЛ
МИКИТА ЮХИМОВИЧ
(1882–1932)**

Український громадсько-політичний діяч, публіцист, вчений-соціолог і історик, дипломат, письменник, поет (псевдоніми: М.Сріблянський, М. Бутенко та ін.) Народився 26 травня 1882 р. в с. Сріблянці Бахмутського повіту на Катеринославщині (тепер Артемівський район Луганської обл.) у селянській родині. В 1901 р. став членом РУП (Револьюційної Української Партії), пізніше — був одним з фундаторів і лідерів УПСР (Української Партії соціалістів-революціонерів). Після закінчення у 1900 р. Ново-Глухівської лісничої школи (Куп'янський повіт на Харківщині) працював лісоводом на Полтавщині та Харківщині. З 1903 р. відбував військову службу; після закінчення Чугуївського юнкерського піхотного училища (1906 р.) одержав чин підпоручника. За революційну і національно-визвольну пропаганду серед солдатів був заарештований. Після 8-місячного ув'язнення у Варшавській цитаделі був виправданий судом за браком доказів, але з війська увільнений через "політичну неблагонадійність". Прибувши у 1908 р. до Києва, М.Ю.Шаповал зайнявся літературно-публіцистичною працею: видав свої перші книги "Про ліс (елементарний курс лісоводства)", "Лісова справа на Україні", збірки поезій "Сни віри" (1908 р.), "Самотність" (1910 р.), низку нарисів.

У 1909–1914 рр. М.Ю.Шаповал був видавцем і співредактором журналу "Українська хата", активно друкувався у "Літературно-науковому віснику", в "Селі", інших періодичних виданнях, водночас працюючи лісничим у маєтках М.Терещенка.

Після Лютневої революції 1917 р. М.Ю.Шаповал — товариш (заступник) голови Київської повітової земської управи і Київського повітового комісара (з 28 березня до 1 жовтня 1917 р.), член Центральної Ради і її Комітету (Малої ради), генеральний секретар (міністр)

пошт і телеграфу в уряді УНР (грудень 1917–січень 1918 рр.), співавтор IV Універсалу тощо. Голова Центральної Ради М.С.Грушевський доручав йому й інші відповідальні завдання, зокрема, дипломатичного характеру (наприклад, в переговорах з Тимчасовим урядом Росії), "бо часом,— згадував він,— я не бачив когось відповіднішого, як Шаповала".

За часів гетьманату М.Ю.Шаповал був одним з керівників опозиційного Українського Національного Союзу, співorganizатором повстання проти гетьмана П.Скоропадського, згодом — міністром земельних справ в уряді Директорії (з грудня 1918 р. до лютого 1919 р.). У лютому 1919 р. М.Ю.Шаповал виїхав на дипломатичну службу за кордон — як аташе дипломатичної місії УНР в Будапешті, звідки був відряджений (у жовтні 1919 р.) до Праги — радником Директорії з культурно-просвітницьких питань.

Залишившись у Чехо-Словаччині як політичний емігрант, брав активну участь у створенні і діяльності Української господарської академії (1922, Подебради), Українського Високого педагогічного інституту ім. М.Драгоманова (1923, Прага), інших українських навчальних і наукових закладів за кордоном. У 1924 р. він заснував і очолив Український соціологічний інститут у Празі. М.Ю.Шаповал був також головою Українського Громадського комітету в Празі (1921–1925 рр.), засновником Українського національного архіву-музею (там же), видавцем і редактором журналу "Нова Україна" (1922–1928 рр.). Він двічі виїжджав до Америки і Канади, де читав публічні лекції про українську революцію, закликав робітників цих країн підтримати боротьбу за визволення України.

М.Ю.Шаповал залишив близько 400 публіцистичних і наукових праць з історії та соціології, спогадів, літературних нарисів, збірок поезій, які ще майже невідомі в Україні. Серед його творів: "Шевченко і самостійність України" (1917), "Листки з лісу" (1918), "Ре-

волюційний соціалізм на Україні" (1921), "Україна і слов'яни" (1920), "Військо і революція" (1923), "Шлях визволення" (1923), "Стара і нова Україна" (1926), "Большевізм і Україна" (1926), "Засади української визвольної програми" (1927), "Велика Революція і українська визвольна програма" (1928), "Міжнародне становище українського народу" (1935), "Соціологія українського відродження" (1936), "Суспільна будова" (1936), "Щоденник" (1958), "Гетьманщина і Директорія" (1958) та ін. Вони охоплюють своїм змістом широкий спектр проблем історії боротьби українського народу за своє національне і державне самовизначення, є надзвичайно цінним джерелом вивчення досвіду розбудови української державності, зокрема, міжнародної політики урядів України в 1917-1920 рр. Багато з цих творів видано однодмцями М.Ю.Шаповала вже після його смерті (25 лютого 1932 р., в м. Ржевниці біля Праги).

ШАПОВАЛ МИКОЛА ЮХИМОВИЧ (1886-1948)

Український військовий громадсько-політичний і освітній діяч, генерал-хорунжий армії УНР. Брат Микити Шаповала. Закінчивши Київський університет, Микола Шаповал працював учителем у сільських школах України. Член УПСР. У 1910 р. закінчив Чугуївське юнкерське піхотне училище. Під час Першої світової війни брав участь у боях у чині поручника, був поранений і потрапив у німецький полон. У таборі полонених в Райштадті М.Ю.Шаповал організував українське культурно-освітнє товариство "Січ". Навесні 1917 р. заходами віденського Союзу Визволення України групу членів товариства «Січ» на чолі з М.Ю.Шаповалом було відправлено на окуповану німцями частину Волині та Підляшшя. Ця група, що складалась з 27 осіб, протягом літа-осені 1917 р. зорганізувала по селах понад 100 українських народних шкіл, де навчалось 7 тисяч дітей, налагодила видання першого на Підляшші українського часопису — щотижневика "Рідне слово", видала український календар на 1918 рік, низку шкільних підручників. Наприкінці 1917 р. Центральна Рада призначила М.Ю.Шаповала командиром 18-го Стародубського полку, з яким він брав участь у боях з червоними військами Муравйова, що наступали на Київ. У лютому 1918 р. М.Шаповал взяв активну участь в організації у м. Ковелі Української козацької дивізії, прозваної за формою її вояків "Синьою" або "Синьожупанною", а у березні того ж року на чолі 1-го полку ім. Т.Шевченка цієї дивізії (1200 багнетів) він вийшов до Києва на захист Центральної Ради. Однак керівництво українського парламенту зустріло синьожупанників з недовірою. Дивізія була роззброєна німцями і за наказом військового міністра УНР О.Жуковського розформована.

У 1919 р. М.Ю.Шаповал — командир 7-ої піхотної дивізії Подільської групи Армії УНР, згодом — 16-го загону, переіменованого на 3-тю дивізію УГА, з лютого 1920 р. — Спільної юнацької Школи у Кам'янці-Подільському, що готувала молодших старшин української армії.

Після поразки визвольних змагань М.Ю.Шаповал перебував у таборах інтернованих у Польщі, згодом — на еміграції в Чехо-Словаччині та Франції, де він в 1929-1948 рр. очолював "Українську громаду." М.Ю.Шаповал брав активну участь у створенні видавництва "Чорномор", яке друкувало українські часописи, ("Залізний стрілець", "Січ", "Козацька думка", "За Україну", "Джерело" та ін.), військово-історичні збірники, зокрема, "Табір" та "За державність". Помер М.Ю.Шаповал у м. Сошо у Франції.

ШАПОВАЛ ОЛЕКСАНДР АНДРІЙОВИЧ (1888-1972)

Військовий і державно-політичний діяч України. Учасник Першої світової війни, полковник російської армії. У грудні 1917 р. вступив до Української партії соціалістів-самостійників, яка обстоювала державну незалежність України.

З початку 1918 р. О.А.Шаповал — на командних посадах в Армії УНР. Зокрема, навесні 1918 р. — командир Богданівського пішого полку Запорізького корпусу. За часів гетьманату був членом військової секції Українського Національного Союзу, брав активну участь у повстанні проти гетьмана П.Скоропадського. Після встановлення влади Директорії — командир Правобережного фронту Армії УНР у боротьбі проти більшовицьких військ. З 13 лютого до початку квітня 1919 р. О.А.Шаповал працював міністром військових справ УНР (в уряді С.Остапенка). З квітня 1919 р. — командуючий Холмсько-Галицьким фронтом, а з вересня того ж року — начальник закордонного відділу Головного управління Генштабу Армії УНР (у званні генерал-хорунжого).

Після поразки визвольних змагань емігрував до Праги, де завідував бібліотекою Українського Високого педагогічного інституту імені М.Драгоманова, брав участь в українському монархічному русі. З 1930 р. мешкав у США, працював редактором часопису "Січ". Помер у Чикаго.

ШВЕЦЬ ФЕДІР ПЕТРОВИЧ (1882-1940)

Український громадсько-політичний та державний діяч, учений-геолог. Народився 11 листопада 1882 р. у Жаботині на Черкащині. Закінчив природничий факультет Юр'євського (нині Тартуського) університету (1909 р.), де під час навчання брав участь у діяльності української студентської громади. У 1909—

1916 рр. викладав природничі дисципліни у місцевій гімназії.

Після Лютневої революції 1917 р. повернувся в Україну. Був обраний членом ЦК Селянської спілки і ЦК УПСР (центральної течії), членом Центральної Ради і Всеукраїнської Ради селянських депутатів. Водночас викладав у 2-й Київській гімназії, був одним з фундаторів Українського народного університету у Києві, з вересня 1917 р. працював у ньому професором геології і першим проктором. За часів гетьманату (1918 р.) — член Українського національного союзу, учасник підготовки повстання проти П.Скоропадського. У листопаді 1918 р. був обраний до складу Директорії УНР. З листопада 1919 р. Ф.П.Швець входив до складу дипломатичної делегації УНР на Паризькій мирній конференції.

Згодом емігрував до Праги, де працював професором в Українському Вільному університеті (з 1923 р.) і Українському Високому педагогічному інституті ім. М.Драгоманова (з 1924 р.). У 1928—1929 рр. разом з О.Андрієвським і А.Макаренком очолював Українську Національну Раду за кордоном (УНРЗ), що мала стати центральним представницьким органом наддніпрянських українців-емігрантів. Автор наукових праць з геології.

Помер Ф.П.Швець 20 червня 1940 р. у Празі.

ШЕЛУХИН СЕРГІЙ ПАВЛОВИЧ (1864—1938)

Український громадсько-політичний діяч, вчений-юрист, дипломат, історик, журналіст, письменник і поет (літературний псевдонім — С.Павленко).

С.П.Шелухін народився 6 жовтня 1864 р. в с. Деньга Золотоніського повіту Полтавської губ. (нині Черкаської області) у родині дрібних поміщиків. Закінчивши Лубенську класичну гімназію (1883 р.), С.Шелухін вчився на фізико-математичному і юридичному факультетах Київського університету, який закінчив у 1888 р. Працював юристом у судових установах Єлисаветграда, Кам'янець-Подільського, Кишинєва (1889—1902 рр.), прокурором і суддею в Одесі (1902—1917 рр.). Він був членом Київського Правничого товариства при університеті св. Володимира, історико-філологічного товариства при Новоросійському університеті, Одеського товариства історії та старожитностей тощо. Одночасно виявив себе талановитим журналістом і поетом, часто друкуючись у численних часописах, альманахах, антологіях.

З початком першої народної революції (1905 р.) С.П.Шелухін активно включився в національно-визвольний рух в Україні, був діяльним членом одеської «Просвіти». Після Лютневої революції 1917 р. вступив до Української партії соціалістів-федералістів, був обраний до складу її ЦК, очолював Український революційний комітет в Одесі. Незабаром його обирають до Центральної Ради. Тут

С.П.Шелухін, за власними спогадами, «перший виступав з історико-правовим умотивуванням державної суверенності українського народу...». Але переважна більшість у Центральній Раді на той час підтримувала політичний курс на автономію України у складі федеративної демократичної Росії. С.П.Шелухін, який очолював позапартійну «секцію самостійників» у Центральній раді, згодом був обраний до складу Генерального суду УНР. Після проголошення IV Універсалом державної незалежності України був призначений міністром судових справ в уряді УЦР (лютий-квітень 1918 р.). Після падіння Центральної Ради, згадував С.П.Шелухін, «німці і Скоропадський чотири рази кликали мене в міністри, навіть в прем'єри, але я зрікся».

І все ж у травні 1918 р. він погодився бути головою делегації гетьманської Української держави на мирних переговорах з урядом РРФСР, хоча в ході переговорів, писав пізніше С.П.Шелухін, він чітко уявляв справжні наміри більшовиків «діждатися часу, коли Україну можна буде погубити і підгорнути під більшовицьку владу». На початку червня 1918 р. було укладено договір про встановлення добросусідських відносин з радянською Росією, а також підписано низку інших важливих угод.

З грудня 1918 р. С.П.Шелухін виконував обов'язки міністра юстиції в уряді Директорії, в 1919 р. був членом делегації УНР на Паризькій мирній конференції. В 1920 р. він емігрував до Відня, де з січня 1921 р. працював професором карного права у новоствореному Українському Вільному університеті (згодом його було переведено до Праги).

З 1924 р. С.П.Шелухін жив і працював у Чехо-Словаччині, був професором, деканом правничого факультету і проктором Українського Вільного Університету, викладав також карне право і політичну історію України в Українському Високому педагогічному Інституті ім. М.П.Драгоманова в Празі, був членом Українського історично-філологічного і правничого товариств, очолював товариство охорони українських пам'яток за кордоном.

Перу С.П.Шелухина належить понад 60 статей і чимало книг з історії українського права і держави. Серед них особливо помітні: «Варшавський договір між поляками й Петлюрою» (Прага 1926), «Звідкіля походить Русь» (Прага, 1929), «Історично-правні підстави української державності» (Вінніпег, 1929), «Додаткові лекції по курсу «Історії українського народу» (Прага, 1932), «Критика нового наукового підручника історії України» (Львів, 1935 р.), «Україна — назва нашої землі з найдавніших часів» (Прага, 1936) та ін. У них він науково обгрунтував і палко відстоював право українського народу на державну незалежність. Зокрема, вони є важливим джерелом вивчення історії української дипломатії. Помер С.П.Шелухін 5 грудня 1938 р. у містечку Ржевницях поблизу Праги.